

**POSTĘPOWANIE REWALIDACYJNE (USPRAWNIAJĄCE,
KOREKCYJNE, KOMPENSACYJNE) WOBEC FUNKCJI PERCEPCYJNO-
MOTORYCZNYCH ORAZ PROCESÓW CZYTANIA I PISANIA.
REWALIDACYJNE (terapeutyczne) ABC NAUCZYCIELA.**

System percepcyjno-motoryczny to:

Motoryka

Motoryczność- całość różnych ruchów całego ciała i poszczególnych jego członków (wg W. Okoń- Słownik psychologiczny).

Strona potencjalna- zdolności ruchowe, czyli pojętność w przyswajaniu sobie umiejętności ruchowych (wg R. Przewendy)- to z czym dziecko się rodzi.

- dokładność ruchu,
- szybkość ruchu,
- plastyczność ruchu,
- trwałość ruchu | } | odnosi się zarówno do makroruchów, jak
i do mikroruchów |
|---|---|--|

Sprawdzamy czy dziecko wykonuje ruchy precyzyjnie, czy na trwałe dany ruch został opanowany, czy ruchy wykonywane są szybko, powoli, dokładnie.

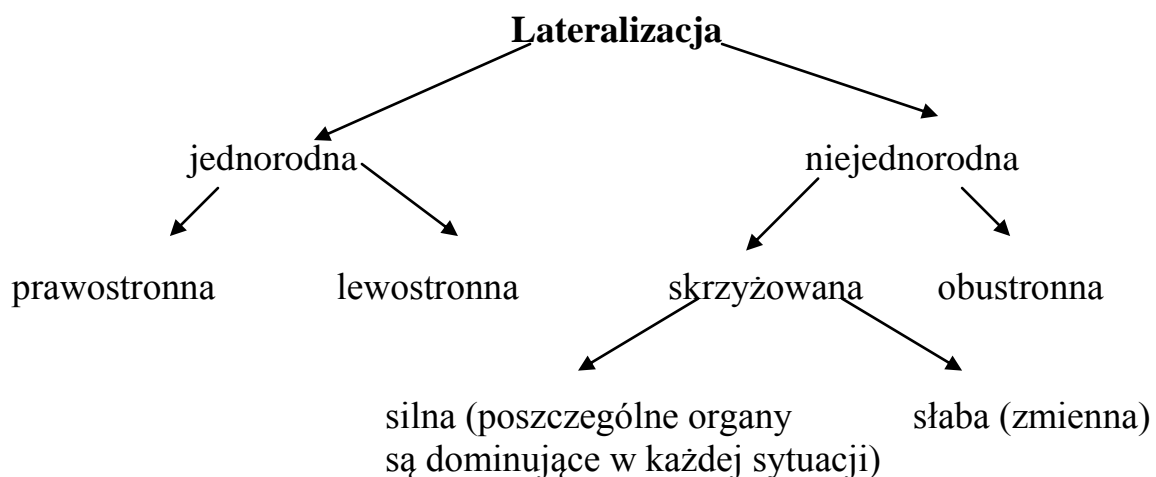
Strona efektywna- rezultat dotychczasowych osiągnięć rozwoju. Sprawność fizyczna = wydolność wszystkich układów i organów.

Sprawność ruchowa = umiejętność władania własnym ciałem.

Percepcja kinestetyczno-motoryczna

1. Poczucie lateralizacji, czyli stron własnego ciała.
2. Orientacja w schemacie ciała i w przestrzeni (punktem wyjścia jest dziecko).
3. Ruchy wielkie i koordynowanie ciałem (sprawdzamy jak dziecko wykonuje "pajacyka", ruchy skrzyżne, symetryczne, czworakowanie, pełzanie, toczenie się po podłodze, rzuty, chwyt, bieg po linii prostej i krzywej, itp. Modyfikujemy, dostosowujemy ćwiczenia do potrzeb i zaburzeń rozwojowych dziecka.
 - czynności homologiczne- obustronne (jedna kończyna może wykonywać czynności wiodące),
 - czynności homolateralne (czynności wykonuje ta sama ręka jednostronnie i ta sama noga),
 - czynności bilateralne- naprzemienne.
4. Ruchy poszczególnych kończyn i ich części oraz zdolność koordynowania nimi.

5. Grafomotoryka.
6. Prakcja (umiejętność posługiwania się przedmiotami codziennego użytku, w tym piszącymi, a także wyobraźnia przestrzenna).
7. Kinestezja- zmysł poczucia ruchu, położenia części ciała względem siebie.
8. System proprioceptywny- z łaciny proprio- "swoj własny"- wrażenia płynące z wnętrza ciała, z mięśni i ścięgien. Informuje mózg o położeniu ciała i jego poszczególnych części, czy i jakie ruchy wykonują. Propriocepcja jest bardziej podświadoma w porównaniu do kinestezji. Informacje tego typu powstają szczególnie podczas ruchu, ale również w pozycjach statycznych.
9. System przedsionkowy- mający swoje receptory w uchu wewnętrznym i reagujący na siłę grawitacji, ruch linearny i obrotowy oraz przyspieszenie prędkości ruchu.

Formuła lateralizacji (do badania co najmniej 2 razy).

Oko- kalejdoskop, kartka papieru z otworem- dziecko samodzielnie, bez podpowiedzi przykłada kalejdoskop do oka dominującego.

Ręka- odkładanie 32 kart z RL i RP na stół (mierzenie czasu), kreskowanie RP i RL w czasie 60 sekund- rysowanie kresek w kratkach o wymiarach ok. 1cm na 1 cm, obrysowywanie kół kredkami RP i RL- porównanie jakości linii, precyzji rysowania, rysowanie (kontury) dwóch domków RP i RL- dominująca ręka wykona rysunek bardziej precyzyjnie.

Noga- skoki na jednej nodze i przesuwanie nogą klocka (zmiana nogi), kopanie piłki- powtórzenie prób. Dziecko do kopania piłki wybiera nogę sprawniejszą, dominującą.

Stwierdzenie obuocznosci- wyciągnięcie kciuka i przesłonięcie wybranego punktu- obuoczny nie zauważy przesunięcia punktu gdy zamknie i otworzy kolejno oczy.

Percepcja słuchowa

Jest to zdolność różnicowania dźwięków o różnym natężeniu, częstotliwości i barwie.

Strona potencjalna- zdolności słuchowe:

- wrażliwość akustyczna,
- postrzeganie dźwięków (dziecko najpierw odbiera dźwięki globalnie, później uczy się je odróżniać, rozpoznawać, rozumieć- tworzy się wzorzec słuchowy),
- rozróżnianie dźwięków- rozpoznawanie i rozumienie dźwięków,
- tworzenie wzorca słuchowego.

System słuchowy (wg Jerzego Konorskiego)

1. Podsystem- percepcja dźwięków i świata zewnętrznego:
 - pochodzących z naturalnego otoczenia człowieka:
 - odgłosy zjawisk atmosferycznych,
 - odgłosy zwierząt wyrażających różne stany emocjonalne,
 - pochodzące z urządzeń mechanicznych.
2. Podsystem percepcji mowy- właściwości wokalne.
3. Podsystem percepcji słowno-słuchowych:
 - słuch fonemowo - fonematyczny- umiejętność różnicowania, rozróżniania, głosek języka (aspekt fonemowy), a także sylab w słowach/wyrazach, słów w zdaniach, zdań w dłuższej wypowiedzi (aspekt fonematyczny) - do 3 roku życia słuch ten powinien być rozwinięty,
 - pamięć słuchowa werbalna (trwałość, pojemność, świeżość, pamięć mechaniczna, kojarzeniowa, selektywna)- głosek, sylab, słów,
 - analiza i synteza słuchowa (liczba, kolejność i rodzaj składników języka- ASS liczby zdań w tekście, wyrazów w zdaniu, sylab w słowie/wyrazie, głosek/liter w słowie/wyrazie)- liczymy ile ich jest i w jakiej kolejności występują, analizujemy i syntetyzujemy,
 - kojarzenie wzorca słuchowego z rzeczywistością pozajęzykową (mówimy słowo, a dziecko ma wskazać desygnaty rzeczywiste lub odwrotnie),

- rozumienie związków gramatyczno-logicznych (zaburzenia odbioru układu wyrazów, zmiana ich sensu, zaburzenia orientacji czasowej i w rezultacie zaburzenia gramatyczno-logiczne w komunikowaniu się),
- 4. Podsystem percepcji melodii (zaburzone może być, np. poczucie rytmu przy zachowanej zdolności odbioru melodii).

Percepcja wzrokowa

Jest to postrzeganie otaczającego świata jako dających się wyodrębnić przedmiotów i kształtów, pozostających we wzajemnych stosunkach przestrzennych.

Kształty i stosunki przestrzenne- cechy pierwszorzędne (nie jest ważny np. kolor litery lecz jej kształt). W czasie diagnozy i ćwiczeń funkcji wzrokowej zawsze zwracamy uwagę na te dwa aspekty.

Strona potencjalna i podział percepcji wzrokowej:

- Koordynacja wzrokowo-ruchowa- umiejętność wzrokowego kontrolowania wykonywanych ruchów i ich modyfikowania (koordynację wzrokowo-ruchową można też przypisać do funkcji kinestetyczno-ruchowej),
- Percepcja figury i tła (litera lub sylaba w wyrazie, wyraz w zdaniu, zdanie w tekście, fragment rysunku wyodrębniony z całości, cyfra lub liczba wśród większej ilości cyfr/liczb, jeden kolor wśród innych barw, wybrana z całości figura geometryczna- to wszystko jest kształtem, figurą. Reszta spostrzeganych obrazów- zdanie, tekst, rysunki jest dla procesów wzrokowych tłem- sprawdzamy, czy dziecko ma wykształconą zdolność różnicowania figury i tła, oraz szybkość z jaką jego mózg wykonuje powyższe czynności.
- Percepcja stałości kształtu, tzw. stałość spostrzegania, czyli umiejętność dobierania par takich samych figur geometrycznych, liter, cyfr, obrazów, ilustracji,
- Percepcja pozycji w przestrzeni (góra-dół, prawo-lewo, itd.),
- Percepcja stosunków przestrzennych (przed, nad, pod, itd.).

Jeśli dziecko myli na przykład litery i cyfry typu: b-p, d-g, u-n, 6-9 m-w tzn. że ma zaburzenia kierunkowego aspektu spostrzegania wzrokowego (rozdzielanie kierunków lewo – prawo, góra – dół), często w korelacji z niewykształconą lub zaburzoną lateralizacją i orientacją przestrzenną.

Sprawność funkcji percepcyjno-motorycznych (KONIECZNIE usprawnianych przed właściwą nauką czytania, pisania i nazywania cyfr oraz w trakcie zajęć lekcyjnych i rewalidacyjnych) w zakresie:

- Percepcji kategorii słowno-słuchowych (słuch fonemowy, analiza i synteza głosek, sylab, rozumienie i kojarzenie wzorców słuchowych, pamięć słuchowa), warunkuje opanowanie umiejętności związanych ze strukturą mowy, brzmieniem, liczbą, kolejnością i oznaczaniem głosek, sylab w wyrazie, wyrazów w zdaniu i zdań w tekście.
- Percepcji kategorii znaków graficznych (stałość kształtu, różnicowanie figury i tła, spostrzeganie pozycji w przestrzeni, pamięć wzrokowa, spostrzeganie stosunków przestrzennych), warunkuje umiejętności związane ze strukturą pisma, kształtem, położeniem, liczbą i kolejnością elementów w literze/cyfrze, liter w sylabie, sylab w wyrazie, wyrazów w zdaniu i w tekście.
- Sprawności grafomotorycznej, prakcji i wyobraźni przestrzennej (precyzja, plastyczność, szybkość, trwałość ruchu, umiejętność wyobrażenia sobie ruchu, a następnie jego wykonania- w zakresie małej, jak i dużej motoryki), warunkuje prawidłowe opanowanie umiejętności związanych z melodią kinetyczną, wykonywaniem ciągłego, postępującego, rytmicznego, płynnego ruchu pisarskiego.

Jednym z warunków nauczania dziecka czytania i pisania, oprócz usprawniania zaburzonych funkcji percepcyjno-motorycznych, jest ich integrowanie, współdziałanie w celu wytworzenia w CUN właściwych wzorców wzrokowo-słuchowo-ruchowych. Dziecko słysząc np. głoskę „b” (sfera słuchowa) musi wyobrazić sobie właściwy kształt odpowiadającej głosce litery (funkcja wzrokowa), a następnie wykonać prawidłowy ruch pisarski (percepcja kinestetyczno-ruchowa).

Oprócz ćwiczeń systemu percepcyjno-motorycznego, nieodzowne jest rewalidowanie pamięci, koncentracji uwagi i myślenia.

Kojarzenie słuchowo-wzrokowo-ruchowe (system percepcyjno-motoryczny) mowy akustycznej, pisanej i melodii kinetycznej jest warunkiem opanowania umiejętności czytania i pisania. Uczenie dziecka czytania, pisania, rozpoznawania liczb, bez usprawnienia funkcji psychofizycznych i sprawdzenia stanu ich gotowości do opanowania powyższych umiejętności ma mały sens (lub nie ma go wcale) dydaktyczny i rewalidacyjny. Ćwiczenia procesów percepcyjno-motorycznych, pamięci i koncentracji uwagi poprzedzają właściwą naukę czytania, pisania i liczenia.

Czynności związane z nauką czytania i pisania.

U dzieci z niepełnosprawnością intelektualną najlepsze efekty w nauce czytania, pisania i (częściowo) liczenia (rozpoznawanie, czytanie i pisanie znaków graficznych cyfr i liczb) daje połączenie 2 metod:

1. Nauki poprawnego czytania i pisania metodą analityczno-syntetyczno-sylabową:

- * prawidłowa znajomość głosek i liter (identyfikacja liter i głosek),
- * synteza sylab otwartych, zamkniętych z grupą spółgłoskową, w tym integracja symboli słowno-wzrokowych języka mówionego z pisanym
- * czytanie i pisanie odrębnych wyrazów jednosylabowych, dwu- i wielosylabowych o różnej strukturze i układzie sylab, w tym analiza i synteza liter, głosek, sylab, wyrazów i zdań ze względu na rodzaj, kolejność i liczbę oraz znaczenie,
- * czytanie i pisanie zdań oraz tekstów,
- * wyrabianie umiejętności i nawyków (płynnego, całościowego, wyrazistego i biegłego czytania ze zrozumieniem, płynnego, wyrazistego pisania z uwzględnieniem zasad pisowni i interpunkcji, w tym doskonalenie techniki i tempa czytania i pisania).

2. Nauki czytania i pisania metodą globalną (G. Domana).

Funkcje psychofizyczne należy rozwijać i usprawniać przez cały okres pobytu dziecka w szkole. Każda lekcja, zajęcia dodatkowe powinny uwzględniać rewalidowanie zaburzeń rozwojowych: globalnych i parcjalnych.

Usprawniający, korekcyjny i kompensacyjny aspekt rewalidacyjny jest nieodłączną częścią funkcjonowania szkoły specjalnej, ponieważ wszystkie funkcje psychofizyczne dziecka niepełnosprawnego intelektualnie są w różnym stopniu zaburzone.

Autor: Józef Mróz